

Wstęp

Prezentowana praca poświęcona została analizie istoty oraz znaczenia powagi rzeczy osądzonej wyroku sądu administracyjnego. Stanowi ona studium z zakresu postępowania sądowoadministracyjnego.

Powaga rzeczy osądzonej wyroku sądowego jest jedną z podstawowych instytucji procesowych, wchodząc w ramy ogólnoludzkiego dorobku kultury prawnej. Od wieków była ona i nadal pozostaje jednym ze stałych elementów porządku prawnego każdego organizmu państwowego sięgającego swymi korzeniami do dorobku filozofii greckiej i prawa rzymskiego. Na temat konieczności jej istnienia i roli, jaką powinna pełnić wypowiadali się starożytni filozofowie, dostrzegając tym samym jej doniosłość nie tylko dla efektywnego rozsądzania sporów, ale przede wszystkim dla bytu organizacji państwowych¹. Pozostaje ona na tyle mocno zakorzeniona w teorii procesu, że trudno byłoby bez niej wyobrazić sobie przebieg współczesnego postępowania sądowego. W doktrynie stwierdzono wprost, że postępowanie sądowe pozbawione tej instytucji procesowej byłoby pozbawione sensu² czy wręcz iluzoryczne³. Regulacja procesowa *rei iudicatae* zawarta jest również w prawie kanonicznym⁴.

---

¹ W dialogu platońskim prowadzonym pomiędzy *Sokratesem* i *Kritonem*, *Sokrates* wypowiada następującą myśl: „Czy sądzisz, że potrafi jeszcze istnieć i nie wyrzucić się do szczytu państwo, w którym wydane wyroki mocy żadnej nie mają, ale im ludzie prywatni władzę odejmują i ważność? Co powiemy, *Kritonie*, na te i tym podobne słowa? Bo przecież niejedno by ktoś mógł powiedzieć, już nie mówię retor, w obronie tego prawa zagrożonego, które nakazuje, żeby wyroki wydane miały moc”. Zob. tłum. *W. Witwicki*, *Platon. Dialogi*, t. I, Kęty 1999; *Kriton* 50B, s. 602. Zob. też tłum. *A. Mierzyński*, *Ajas*. Tragedia Sofoklesa, Warszawa 1882, s. 85.

² *T. Olechowski*, *Die Einführung der Verwaltungsgerichtsbarkeit in Österreich*, Wien 1999, s. 189; *D. Terhalle*, *Die Reichweite*, s. 22. Zob. też *P. Barnett*, *Res iudicata, estoppel and foreign judgments*, Oxford 2001, s. 8–9; *P. Craig*, *Administrative law*, London 2003, s. 662–663; *C.F. Germelmann*, *Die Rechtskraft von Gerichtsentscheidungen in der europäischen Union*, Tübingen 2009, s. 1–2.

³ *E. Roth-Grosser*, *Das Wesen der materiellen Rechtskraft und ihre subjektiven Grenzen*, Zürich 1981, s. 2. Zob. też *D. Schwander*, *Die objektive Reichweite der materiellen Rechtskraft – Ausgewählte Probleme*, Zürich 2002, s. 3.

⁴ Tytuł IX Sekcji I Części II Księgi VII Kodeksu prawa kanonicznego zatytułowany został „Stan rzeczy osądzonej i przywrócenie do stanu poprzedniego”. Stan rzeczy osądzonej uregulowany został w kan. 1641–1644. Zgodnie z § 2 kan. 1642, *rzecz osądzona tworzy prawo między stronami* i uprawnia do skargi rzeczy osądzonej oraz do zarzutu rzeczy osądzonej, którą sędzia może orzec także z urzędu, by przeszkodzić nowemu wprowadzeniu tej samej sprawy. Szerzej zob. *C. de Diego-Lora*, [w:] *P. Majer* (red.), *Kodeks prawa kanonicznego. Komentarz*, Kraków 2011, s. 1228–1232. Zob. też *T. Kragner-Kornalik*, *Die Rechtskraft des Urteils im kanonischen Prozeß (eine rechtshistorische, rechtvergleichende und rechtsdogmatische Untersuchung)*, Linz 1997, s. 3 i nast.

W wielu państwach spoza europejskiego obszaru kulturowego powaga rzeczy osądzonej, czy też szerzej, instytucja prawomocności orzeczeń sądowych nie jest jednak znana. Przykładowo, w państwach kultury muzułmańskiej prawo oparte zostało na koncepcji dopuszczalności zmiany ostatecznego wyroku wydanego przez sędziego, nazywanego kadim, chociażby przez następnego kadiego⁵. Podobnie w niektórych ujęciach filozoficzno-prawnych zasadność braku możliwości rewidowania wyroków sądowych poddawana jest w wątpliwość⁶. Uwagi te nie negują w jakikolwiek sposób znaczenia powagi rzeczy osądzonej, ukazując bogactwo sposobów zapewnienia obowiązującemu prawu należytego poziomu efektywności, autorytetu oraz pewności.

Przepisy stanowiące o prawomocności oraz powadze rzeczy osądzonej wyroków sądowych znajdują się w niemal każdej europejskiej ustawie procesowej, zarówno sądowniczo-administracyjnej, cywilnej, jak i karnej. Z tego powodu pozostają one przedmiotem badań prawno-porównawczych, dokonywanych przede wszystkim przez przedstawicieli nauki niemieckiej⁷. W PPSA⁸ instytucji tej poświęcony został osobny rozdział 11 działu III, pt. „Prawomocność orzeczeń”. Oprócz wyraźnej regulacji ustawowej, prawomocność oraz powaga rzeczy osądzonej wyroków sądowych mogą również stanowić element regulacji procesowej na zasadzie milczącego uznania⁹. Oznacza to, że nawet w przypadku, gdy ustawodawca nie stanowi wprost o prawomocności oraz powadze rzeczy osądzonej, pojęciem tym posługuje się w odniesieniu do wielu innych instytucji procesowych. Pojęcie i znaczenie *rei iudicatae* rozwijane jest wówczas przez przedstawicieli doktryny oraz w orzecznictwie sądowym¹⁰.

⁵ T. Nagel, *Das islamische Recht*, Westhofen 2001, s. 131–142; S.W. Witkowski, *Wprowadzenie do prawa muzułmańskiego*, Warszawa 2009, s. 66–67; W.B. Hallaq, *An introduction to islamic law*, Cambridge 2009, s. 169–170. Tak samo w starobabilońskim postępowaniu sądowym prawomocność wyroku sądu gminnego była uzależniona od zawarcia przez strony odrębnej ugody potwierdzonej przysięgą i spisanej na osobnej tabliczce, w której zrzekały się na przyszłość prawa do prowadzenia sporu z tej samej przyczyny. Zob. J. Klima, *Prawa Hammurabiego*, Warszawa 1957, s. 311.

⁶ J. Jakubowski, Uwagi o egzystencjalistycznej filozofii prawa, *PiP* 1958, z. 7, s. 42.

⁷ W badaniach tych oprócz porównania odrębnych rozwiązań dotyczących *res iudicata* w poszczególnych systemach procesowych zwraca się również uwagę na skutki wywierane przez prawomocny wyrok wydany w jednym państwie dla systemu prawnego innego kraju (*die Lehre von der Wirkungserstreckung*). Zob. K. Koshiyama, *Rechtskraftwirkungen und Urteilsanerkennung nach amerikanischem, deutschem und japanischem Recht*, Tübingen 1996, s. 3 i nast.; C.F. Germelmann, *Die Rechtskraft*, s. 8 i nast.

⁸ Ustawa z 26.1.2012 r. – Prawo o postępowaniu przed sądami administracyjnymi (t.j. Dz.U. z 2012 r. poz. 270 ze zm.).

⁹ Pojęcie milczącego uznania użyte zostało przez A. Tarasa, w odniesieniu do braku odrębnej regulacji prawomocności w postępowaniu karnym. Zob. A. Kaftal, W. Namiotkiewicz, *Sprawozdanie z sesji naukowej Uniwersytetu Warszawskiego*, *PiP* 1956, z. 3, s. 597–598. Tak samo w ustawodawstwach niektórych państw europejskich, m.in. Austrii, Anglii, Holandii oraz Szwajcarii nie ma wyraźnej regulacji procesowej dotyczącej znaczenia i zakresu powagi rzeczy osądzonej wyroków sądowych. Zob. rozważania w rozdziale II § 7.

¹⁰ Przykładem ustawy niezawierającej osobnej regulacji dotyczącej prawomocności jest polski Kodeks postępowania karnego. Na potrzebę uregulowania w KPK pojęcia prawomocności zwracał uwagę A. Kaftal – zob. *Problemy nowelizacji przepisów KPK dotyczących wzruszania prawomocnych*

Na doniosłość prawomocności orzeczeń sądowych zwraca uwagę w swoim orzecznictwie TK wskazując, że zawiera się ona w prawie do wyroku, stanowiącym jeden z elementów składowych prawa do sądu¹¹. O konieczności ostatecznego i autorytatywnego zakończenia sporu sądowego traktuje również ETPCz zwracając uwagę, że prawomocne orzeczenie sądu ostatniej instancji nie powinno podlegać wzruszeniu¹².

Koncentrując się na znaczeniu powagi rzeczy osądzonej wyroków sądowych, zagadnienie to może być rozważane w wielu aspektach, począwszy od ujęcia społecznego, socjologicznego, aksjologicznego, na ujęciu normatywnym skończywszy. Skupiając się na ostatnim ze wskazanych obszarów, powaga rzeczy osądzonej jest samoistną wartością rozstrzygnięcia sądowego, ponieważ stanowi o jego znaczeniu oraz stabilności. Z tego względu orzeczenie prawomocne określane jest jako autorytatywne, za którym stoi powaga prawa i organu państwowego, który je wydał. W prawomocności jako wartości autonomicznej, wewnętrznej, zawarta jest również stałość i niezmiennosc prawa¹³.

W literaturze znaczenie prawomocności relatywizowane jest oddzielnie do korzyści płynących dla jednostki oraz dla państwa. Prawomocność daje poczucie stabilności oraz bezpieczeństwa prawnego. Strona postępowania dysponując prawomocnym orzeczeniem sądowym może w sposób pewny planować swoją dalszą działalność. W odniesieniu do państwa, prawomocność sprzyja sprawnemu realizowaniu jego funkcji w postaci zamykania sporów prawnych rozwiązywanych przez poszczególne organy państwowe. W ten sposób nie tylko wzrasta poziom efektywności działania tych organów, lecz również potęgowany jest autorytet państwa oraz tworzonego przez nie prawa¹⁴. Problem ten w czytelny sposób przekłada się na sam prestiż i autorytet prawa, jego zdolność oddziaływania na społeczeństwo. Z punktu widzenia interesu państwa niezbędne pozostaje również zachowanie należytego poziomu bezpieczeństwa i pewności prawnej¹⁵. Poza tym, istotną rolę odgrywa w tym względzie również ekonomia procesowa, szybkość postępowania oraz jego koszty. Z przedstawionych względów trudno sobie wyobrazić współczesny kształt procesu sądowego bez instytucji prawomocności oraz powagi rzeczy osądzonej.

---

orzeczeń sądowych, PiP 1982, z. 1–2, s. 120–121. Zob. też S. Steinborn, *Prawomocność części orzeczenia w procesie karnym*, Warszawa 2011, s. 25–26.

¹¹ Wyr. TK z 9.6.1998 r., K 28/97, OTK 1998, Nr 4, poz. 50; wyr. TK z 20.9.2006 r., SK 63/05, OTK-A 2006, Nr 8, poz. 108; wyr. TK z 24.10.2007 r., SK 7/06, OTK-A 2007, Nr 9, poz. 108; wyr. TK z 16.9.2008 r., SK 76/06, OTK-A 2008, Nr 7, poz. 121; wyr. TK z 29.6.2010 r., P 28/09, OTK-A 2010, Nr 5, poz. 52.

¹² Wyr. ETPCz z 29.9.2009 r., 26958/05 w sprawie *Kiss v. Węgry*, Legalis; wyr. ETPCz z 26.5.2009 r., 3932/02 w sprawie *Bastanina v. Rosja*, Legalis; wyr. ETPCz z 15.1.2009 r., 33509/04, w sprawie *Burdov v. Rosja*, Legalis. Zob. też A. Wróbel, *Prawo do sądu*, [w:] Konferencja naukowa. Konstytucja RP w Praktyce, Warszawa 1999, s. 219; S. Pilipiec, *Teoretyczno-prawne aspekty zasady prawa do sądu*, *Annales UMCS 2000 r.*, vol. XLVII, sectio G, s. 230.

¹³ M. Król, *Teoretycznoprawna koncepcja prawomocności*, AUL FI 1992, s. 106–107; M. Koch, *Die Grundsätze des intertemporalen Rechts im Verwaltungsprozess*, Schriften zum Öffentlichen Recht, Band 1124, Berlin 2009, s. 128–139; D. Terhalle, *Die Reichweite*, s. 22–24.

¹⁴ A. Miączyński, *Istota prawomocności w świetle poglądów nauki niemieckiej*, SC 1975, t. 25–26, s. 159; M. Król, *Teoretycznoprawna koncepcja*, s. 11–14.

¹⁵ J. Wróblewski, *Wartości a decyzja sądowa*, Warszawa 1973, s. 94–95; Z. Kmiecik, *Zarys teorii postępowania administracyjnego*, Warszawa 2014, s. 349–353.